

УДК 81'373.232.1 (=161.2)

DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2020.27.206482>

О. В. Черноус,

канд. філол. наук, доц.,

*Кропивницький інститут державного та муніципального управління,
завідувач кафедри загальної підготовки та соціальної роботи*

ЗАХИСНІ ОСОБОВІ ІМЕНА ЯК АНТРОПОНІМНА УНІВЕРСАЛІЯ

У статті досліджено специфіку функціонування захисних особових імен в антропонімії різних народів, констатовано їхній універсальний характер. Порівняльний аналіз цих онімів виявив, що атропеїчні іменування з негативно

конотованими лексемами в антропоосновах і особові імена, утворені від назв представників флори та фауни, є антропонімною універсалією.

Ключові слова: захисні особові імена, антропонімна універсалія, вибір імені, загрози новонародженому, слов'янські та неслов'янські народи.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Сучасна наука не завжди може дати відповідь на запитання про те, чому малюк народжується з вродженими вадами або різноманітними відхиленнями в стані здоров'я. Для батьків такої дитини особливої значущості набуває пошук механізмів захисту нащадка від можливих хвороб, ускладнень або негативного впливу інших людей (наприклад, зурочення). Одним із них здавна вважається особове ім'я. Дбаючи про майбутнє своєї дитини, номінатори подекуди звертаються до церковного календаря (святців), де чітко визначено, хто з праведників після наречення дитини його іменем буде для неї захисником та небесним покровителем. Водночас абсолютно призабутою є практика захисту новонароджених за допомогою давніх слов'янських автохтонних імен. Непоодинокими є випадки, коли мовці не лише оминають такі оніми увагою, а й загалом не мають уявлення про них. У зв'язку з цим, вважаємо, що вивчення атропеїчних особових імен є актуальним, оскільки може розширити іменний репертуар теперішніх номінаторів: наприклад, ці наймення можуть використовуватися із захисною мотивацією як друге ім'я разом із більш традиційним канонічним першим онімом або для різних релігійних цілей. Окрім цього, дослідження особливостей функціонування давніх захисних імен в антропонімному фонді різних народів уможливить найбільш вдалий вибір на користь того чи того варіанту (ім'я, утворене від негативно конотованої лексеми або, навпаки, співвідносне з назвою представників флори та фауни) з урахуванням смаків та потреб номінаторів.

Доречно також зауважити, що сьогодні чимало давніх захисних імен належать до категорії рідковживаних, а деякі з них було взагалі втрачено, що актуалізує вивчення особливостей їхнього розвитку та функціонування. До того ж студіювання атропеїчних наймень становить науковий інтерес у зв'язку з проблемою розмежування слов'янських автохтонних імен відапелятивного походження та вуличних прізвиськ: функціонування онімів такого типу в іменниках як слов'янських, так і неслов'янських народів, послугує одним із критеріїв уналежнення їх до відапелятивних особових імен.

Аналіз досліджень. Давні автохтонні слов'янські імена із захисною мотивацією вивчали такі авторитетні ономасти, як М. Бірила, Г. Бучко, Д. Бучко, М. Демчук, Р. Керста, Л. Осташ, С. Панцьо, С. Пахомова, М. Худаш, П. Чучка, Я. Свобода та ін. Водночас поза увагою науковців досі лишаються питання щодо особливостей функціонування захисних особових імен у слов'ян і неслов'янських народів, вивчення різних типів захисних імен, а також дослідження універсального характеру атропеїчних наймень.

Метою роботи є аналіз захисних імен як антропонімної універсалії. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) окреслити поняття захисних особових імен в сучасній антропоніміці; 2) скласифікувати імена-атропеї відповідно до семантики їхніх антропооснов; 3) простежити специфіку вживання давніх захисних імен у слов'ян; 4) порівняти особливості функціонування захисних наймень, зафіксованих в іменниках різних слов'янських та неслов'янських народів; 5) простежити універсальний характер захисних імен.

Об'єктом для дослідження були обрані захисні особові імена.

Предметом вивчення є специфіка функціонування захисних особових імен в антропонімії різних народів та їх універсальний характер.

Джерельною базою дослідження послуговували праці лексикографічного характеру (словники особових імен удмуртів, болгар, росіян, українців та ін.), наукові публікації та дисертації з актуальних проблем антропоніміки, у яких подано відомості про захисні особові імена різних народів, зокрема білорусів, чехів, поляків, марійців, а також мешканців Комі, Карелії, Мордовії, Башкортостану, Сибіру, представників монгольських народів. Фактичний матеріал – імена-атропеї загальним обсягом 178 одиниць, які були дібрані методом контент-аналізу відповідно до психолінгвістичних механізмів номінації та семантики апелювативів, які послуговували антропоосновами для творення захисних імен, а саме: 1) особові імена із захисною мотивацією, співвідносні з назвами представників флори та фауни; 2) превентивні особові імена, похідні від негативно конотованих лексем.

Для реалізації поставленої мети були використані такі **методи**: метод аналізу наукової літератури для уточнення поняття захисного імені; метод класифікації для систематизації особових імен-атропеїв у групи; спостереження, аналіз, а також описовий, порівняльно-історичний, ареальний методи для виявлення специфіки функціонування давніх захисних імен у слов'ян; порівняльний метод для виявлення спільного та відмінного у функціонуванні захисних імен у слов'янських та неслов'янських мовах; методи узагальнення та абстрагування для встановлення загальних закономірностей функціонування імен-оберегів у слов'ян та неслов'янських народів, тобто їх універсального характеру.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше простежено універсальний характер захисних особових імен в українському мовознавстві та розширено порівняльний аналіз особливостей функціонування таких особових іменувань у слов'ян і різних неслов'янських народів. Теоретична цінність дослідження вбачається в поглибленні наукових знань про виникнення, розвиток і особливості функціонування захисних особових імен. Окремі положення і висновки мають теоретичне значення для подальшого вивчення специфіки захисних особових імен в психолінгвістичному аспекті (автосприйняття та сприйняття захисних імен іншими). Практичне значення одержаних результатів виявляється в тому, що вони можуть використовуватися в практиці іменування новонароджених, при укладанні та доповненні словників особових імен українців.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження.

Віддавна народження дитини вважалося великим таїнством, яке вимагало від усіх учасників дотримання стереотипних ритуалів та звичаїв. Їх суворе виконання фактично гарантувало успішну появу немовляти на світ, а також захищало матір та дитину від усіляких загроз. Механізм регулювання поведінки та дій людини в таких випадках передавався від покоління до покоління та мав локальний характер. Однак емоції, які викликав сам факт появи на світ нового члена родини, були здебільшого схожі: радість від народження очікуваної дитини, тривога за майбутню долю малюка та страх за його життя і здоров'я.

З позицій сучасної психології, страх є такою емоцією, яка «виникає в ситуаціях загрози біологічному чи соціальному існуванню індивіда і спрямована на джерело дійсної або уявної небезпеки» [21, с. 509]. В аналізованій ситуації страх з'являвся на тлі загрози насамперед біологічному існуванню й міг породжуватися, з одного боку, як прямий наслідок травматичного фактора (наприклад, на батьків могла вплинути

така психотравмувальна ситуація, як смерть попередньої дитини), а з іншого, – як сигнал про виникнення загрози повторення цього фактора (наприклад, дитина народилася передчасно, виявляла ознаки слабосилля, мала вроджені вади або травмувалася під час пологів). Таке походження страху логічно пояснювалося високим рівнем дитячої смертності: за підрахунками американських учених за часів суспільства мисливців і збирачів помирили 26,8 % дітей до одного року та 48,8 % дітей до 15 років [24, с. 183]. Причому такі показники залишалися незмінними впродовж тисяч років у різних народів світу попри величезні культури, географічні та часові відмінності: від доколумбійської Америки до Стародавнього Риму, середньовічної Японії та Європейського Відродження приблизно чверть немовлят гинули до першого дня народження, а половина не змогла дожити до повноліття.

Страх не лише слугував попередженням про майбутню небезпеку, а й давав можливість зосередити увагу на його джерелі, і що в аналізованій ситуації найважливіше – спонукав шукати шляхів уникнення такої небезпеки [21, с. 509]. Смерть немовлят у багатьох народів світу пояснювали втручанням різноманітних злих та шкідливих духів, для боротьби з якими розроблялися численні заходи як одномоментного, так і тривалого характеру. У науковій літературі описані яскраві ритуали, які супроводжували народження дитини та мали під час пологів відганяти демонів: створення сильного шуму дзвониками або мідними тарілками, виконання військового танку зі списами та мечами, загрозливе розмахування зброєю на даху біля будинку тощо [12, с. 107].

Тривалий захист від злої нечистої сили немовляті могло гарантувати спеціальне магічне ім'я. Словник ономастичної термінології Н. Подольської подає таке визначення цього явища: атропеїчне ім'я (апотропайа, захисне ім'я, охоронне ім'я) – захисне ім'я, яке присвоювалося особі, щоб уберегти її від смерті, хвороб, впливу злих духів і злих людей, обдурити їх [13, с. 70]. До першої групи імен-атропеїв уналежнюємо особові імена, похідні від негативно конотованих лексем. Ефективність цих онімів пояснювалася їхньою мовною формою (чіткі семантичні асоціації у свідомості мовців) та прагматикою (обставини ім'янаречення тощо) [18, с. 4]: наприклад, давнє захисне ім'я *Біда* мало допомогти дитині уникнути лиха в житті [20, с. 50], ім'я *Грозав* захищало від злих сил, зурочення [20, с. 139–140], ім'я *Завид* уберегало від заздрощів або заподіяної ворожими силами шкоди [20, с. 191]. У Болгарії убезпечити хлопчика від усілякого лиха до проведення обряду хрещення мало ім'я *Гольо* [20, с. 130], для захисту від злого ока використовувалися також «грозни» наймення типу *Черньо, Грозьо, Гърдьо, Сиво, Сяро, Гарчо, Гриво* [7, с. 14]. До прикладу також наведемо деякі чеські відстрашувальні імена: *Hrozněj, Strašen, Zloba* [23, с. 44]. Як бачимо, частіше трансформували в особові імена негативно конотовані лексеми, керуючись уявленнями про те, що нечиста сила оминатиме носія з «неприємним», зневажливим найменням на кшталт чеських *Durko, Dura, Glúp, Glúpa, Hlúpata, Mršata, Potvor* [25, с. 14]. Подібні оніми зафіксовані також у російському антропоніміконі: наприклад, ім'я *Галан*, утворене від болг. гал «чорний, смаглявий», мало зробити дитину непривабливою для злих духів [17, с. 70]. У деяких випадках сподівалися на своєрідну зворотню дію: дитина на ім'я *Біда*, на думку давніх номінаторів, мала прожити щасливе життя. Подібна практика спостерігається у всіх слов'янських народів, що свідчить про універсальність цієї групи особових імен в слов'янській антропоніміці. Деяку спільність спостерігаємо також щодо фіктивних імен, які створювалися номінаторами задля обману злих сил. Наприклад, у чеському антропоніміконі зафіксовані імена із загальною семантикою «дитина», які

вживалися у разі можливої загрози новонародженому: *Dětoch, Děva, Mladota, Otrok*. У болгар побутували оніми *Найден, Найда, Обретен, Обретко*, які присвоювалися кволій дитині в результаті обряду «підкидання» [7, с. 14]. Іменний фонд українців зберігає захисне ім'я *Продан*, яке виникло завдяки подібному стародавньому обряду «продавання» хворої дитини з метою обману смерті [20, с. 290].

У неслов'янських народів імена-обереги вживалися так само часто, що може свідчити на користь універсального характеру цієї групи. Так, у матеріалах офіційно-ділових пам'яток писемності Карелії XV–XVII ст. зафіксовані пейоративні наймення *Завьял* від рос. завялый «повільна, млява людина» [3, с. 1588], *Невзор* від рос. невзора «миршава, негожа, негарна людина» [3, с. 3376], *Рагоза* від рос. рогоза «сварлива, нетовариська людина» [3, с. 5711], *Плохой* [8, с. 102]. Присутні вони також у мордовському антропомнімному фонді, який з дохристиянського часу формувався не лише за рахунок оригінальних особових імен, але й завдяки запозиченням дохристиянських слов'янських онімів тощо. Зокрема, починаючи з I тисячоліття н. е. мордовці використовують як превентивні імена *Дурай, Дурнай* [10, с. 60–64]. Чимало національних імен, мотивованих негативними характеристиками їх носіїв, трапляється в марійському антропоніміконі. У свідомості марійців такі імена мали обманути, залякати демонів, які прагнули викрасти маля: *Алдар* від тюрк. обманник від удмурт. алдар «брехун»; *Саптырай, Саптырий* від мар. соптыра «поганий, незavidний»; *Иман, Иманай* від мар. иман «той, що має голки, колючий, з шипами»; *Казук* від мар. казук «брехун», *Кайдарша* від мар. кайдарыше «той, що ганьбить»; *Сутай* від мар. сух «жадібний» тощо [19, с. 40]. Сучасна удмуртська антропонімна система так само включає низку автохтонних «відлякувальних» імен, які мали відганяти дух хвороб: *Шакта* від шакта «поганий, дурний, неприємний, бруд, сміття» [1, с. 6], *Шушла* від удм. шуш «негарний, неприємний, страшний» [1, с. 362]. Подібні особові імена трапляються в мордовському (*Дурнай* [11, с. 14]), арабському (*Кабиха* «потворна», *Мурра* «гірка»); монгольському (*Энэбиш* «не той», *Хунбиш* «не людина», *Нэргуй* «безіменний» [16]), *Муу* «поганий» [9, с. 21]), башкирському (*Яман* «поганий» та похідні *Ямантай, Яманбай, Ямансура, Ямансар, Ямангужа* [14, с. 15]) іменниках, системі особових імен деяких африканських племен (*Джеджитадо* «забутий») [16]. Імена, покликані обдурити або налякати загрозові малюку злі сили, наявні також в іменних системах казахів, росіян, якутів, азербайджанців, адигейців, євреїв, карачаївців, балкарців [5, с. 12–13].

Привертають увагу також оніми, які містять пряме заперечення. Заперечення позитивної ознаки мало відвести «недобре око» та захистити денотата від зурочення [20, с. 257]. Такі оніми так само мають не лише загальнослов'янське поширення, але й функціонують в іменниках неслов'янських народів.

В українців цю категорію репрезентують оніми на кшталт *Нелін, Некрас, Некраш, Нелюб, Ненаш*, у поляків – *Niemir, Nierad, Niemił* [22, с. 126], у чехів – *Netil, Netoј*, у болгар – *Нелюб, Немил, Немир*, у білорусів – *Некрас, Неваш* [2]. У карельських документах засвідчені випадки вживання таких онімів, маркованих часткою не- (*Нечай, Неждан, Некрас, Нелюб, Немир* [8, с. 102]) як спосіб охорони від смерті, хвороби, зурочення. У дозорній книзі 1620 р. згадуються такі імена давніх комі-мешканців Лузької Пермци, як *Некраско, Нехорошко* [6, с. 52]. Отже, давні вірування різних народів у надприродну здатність імені не допустити до дитини злих духів, попередити смерть, хворобу, зурочення, викрадення тощо, мотивували їх представників до створення охоронних імен з негативними відтінками. У свідомості предків здолати нечисту силу було важко, тож очевидними були спроби обманути її,

відвернути увагу від денотата «неприємними» найменнями. Своєю чергою їх наявність у народів з різними системами іменування свідчить про давність і дозволяє кваліфікувати їх як антропонімну універсалію.

Інша група імен сформувалася в антропонімній системі минулого у зв'язку з віруваннями в магичні властивості представників тваринного та рослинного світу. Таких онімів досить багато в слов'янському антропоніміконі, однак погляди ономастів щодо них часто різняться. П. Чучка кваліфікує більшість з цих онімів як іменування родинно-побутового типу (*Жаба, Коза, Кошка, Куниця, Бичко, Хміль, Горлиця, Крук, Кулик*), при цьому лише деякі уналежнює до магичних імен із захисною мотивацією: *Вовк* [20, с. 105], *Павук* [20, с. 272]. Спостереження Я. Свободи над старочеською антропонімією розширюють коло захисних імен слов'ян особовими найменнями, співвідносними з назвами тварин, птахів, рослин: *Бобер, Бик, Козел, Голуб, Сокіл, Калина* [23, с. 43–45]. На думку дослідника, із захисною функцією могли бути пов'язані імена, похідні від назв небесних тіл, металів, а також предметів та явищ: *Ognjan, Dehet, Sekyra* тощо. Польська науковиця М. Малець також звертає увагу на атропеїчний характер імен, утворених від назв диких та домашніх тварин, птахів, комах, плазунів, риб, рослинного світу: *Baran, Buczek, Kotek, Kozka, Lis, Drozd, Czapla, Solol, Stroka, Żuk, Ropuch, Łosoś, Cis* [22, с. 127]. Появу більшості з них вона пов'язує зі своєрідною профілактикою хвороб. Перелік імен-оберегів, на її думку, слід доповнити онімами, мотивованими апелюваннями лексико-семантичного поля вогню, назв зброї та гострих предметів, абстрактних понять гніву, шуму, страждань, які мали відлякувати демонів.

У неслов'янському ареалі так само інтенсивно вживаються особові імена, утворені від апелювання на позначення флори та фауни. Один із можливих варіантів появи таких онімів описаний дослідником дохристиянських особових імен народів Північного сходу Сибіру С. Сафроновим. Уявляючи світ, наповнений духами, мовці прагнули захистити своїх новонароджених нащадків, трансформуючи в особові імена назви тих, хто, на їхню думку, міг протистояти злим силам [15, с. 17]. У багатьох народів такими можливостями наділяли деяких диких тварин, тож не випадково в системах особових імен різних народів з'являлися наймення, мотивовані лексемами «вовк», «ведмідь», наприклад: *Бере* «вовк», *Лавуйи* «голова ведмедя», *Умкаа* «білий ведмідь» у якутів [15, с. 17], *Тыгъужь (Тугуз)* «вовк» у адигейців, *Зияб* «вовк» у іракців, *Шоно* «вовк» у бурятів, *Нанук* «білий ведмідь» у ескімосів, *Умкы* «білий ведмідь» у чукчів, *Чон* «вовк» у калмиків, *Маска* «ведмідь» у марійців, *Аршаемоег* «ведмідь» у осетинів, *Bjöortí* «ведмідь» у ісландців, *Loup* «вовк» у французів [16] тощо. Наймення *Вовк* із захисною метою вживають майже всі індоєвропейці, зокрема слов'яни (українці, болгари, серби, македонці, хорвати, словенці тощо) [20, с. 105].

Також, на думку С. Сафронова, можна було обманути духів, увести їх в оману так, щоб вони не звернули увагу на немовля [15, с. 17]. З цією метою дітей іменували назвами різноманітних об'єктів живої природи. Проілюструємо низкою прикладів. Так, давні мокшани та ерзяни поповнили іменник онімами, похідними від назв тварин, птахів, рослин: *Пиняй, Пиняс* від пине «собака», *Карагай, Каргаиш* від карго «журавель», *Пичай* від пиче «сосна»; *Тумай* від тумо «дуб» тощо [10, с. 60–64] так само, як адигейці (*Тхьаркьо* «голуб»), алтайці (*Боронгот* «смородина», *Койон* «заєць»), єгиптяни (*Гураб* «ворон», *Кутт* «кіт», *Фар* «миша», *Варда* «троянда»), іракці (*Джахшун* «віслючок», *Сахлун* «ягнятко», *Асад* «лев»), афганці (*Баер* «леопард», *Зірка* «кам'яна куріпка», *Кавтора* «голубка»); буряти (*Булган* «соболь», *Хермен* «білка», *Буха* «бик», *Тугал* «телятко», *Бургед* «орел», *Гулуун* «гусак», *Сордон*

«щука», *Алгана* «окунь»), в'єтнамці (*Кук* «хризантема», *Дао* «персик», *Ліеу* «верба», *Чай* «перлинна устриця», *Лоан* «фенікс»), грузини (*Мгеліка* «вовчєня», *Дзагліка* «щєня»), калмики (*Еля* «орел», *Ноха* «собака»), корейці (*Тведжи* «свиня», *Кеджи* «щєня», *Туккобі* «жаба»), осетини (*Фирди* «баран», *Шкуир* «щєня»), перси (*Ходход* «удод», *Туті* «папуга»), чукчі (*Мемил* «тюлень», *Пичік* «пташка»), ескімоси (*Айвихак* «моржєня», *Кавихак* «лисичка», *Нагуя* «чай»), якути (*Манчаари* «осока», *Куобах* «заєць») тощо [16]. У карачаєво-балкарському фонді імен також функціонують захисні оніми, антропонімні основи яких вказують на домашніх та диких тварин, птахів, комах, рослин: *Агъаз* від агъаз «ласка», *Хубол* від хубол «ведмежатко», *Баппуш* від баппуш «качка», *Чаука* від чаука «галка», *Бюрче* від бюрче «блоха», *Будай* від будай «пшениця». Повторювали назви тварин та рослин імена мешканців Комі [6, с. 52]. У деяких народів Китаю використовувалося для конструювання імені основа ху «тигр» [16].

Висновки та перспективи дослідження. Отже, захисними є такі особові імена, які присвоювалися дитині, щоб уберегти її від смерті, хвороб, впливу злих духів, обдурити їх. Такий репертуар в антропонімі різних народів репрезентовано двома основними групами: особовими іменами із захисною мотивацією, співвідносними з назвами представників флори та фауни, а також превентивними найменнями, похідними від негативно конотованих лексем. У слов'ян із захисною метою дітей іменували «неприємними», зневажливими найменнями, утворювали фіктивні номени задля обману злих сил, використовували імена з прямим запереченням позитивної ознаки; поширення набули також оніми, пов'язані з назвами представників флори та фауни для захисту й профілактики хвороб. Порівняльний аналіз атропеїчних імен слов'янських і неслов'янських народів виявив, що для них спільними є іменування з негативно конотованими лексемами в антропоосновах, покликані відлякати або обманути злі сили, а також імена, похідні від назв представників тваринного та рослинного світу, здатних протистояти злим силам. Аналіз захисних імен різних народів засвідчив, що їх доцільно кваліфікувати як антропонімну універсалью, однак не абсолютну, проте таку, що фіксується доволі часто (фреквенталія). Тому подальші дослідження можуть бути скеровані на аналіз антропонімних систем інших народів світу.

Література

1. *Артаманов М. Г.* Словарь личных имен удмуртов: около 6800 имен. Ижевск : Удмуртский институт истории, языка и литературы, 1990. 396 с.
2. *Бірыла М. В.* Усходнеславянскія антрапонімы з адмоўем не- тыпу Неждан, Недбай, Небаба, Некрас, Неваш, Нетреба. *Беларуская анамастыка*. Мінск. 1981. Вып. 2. С. 4–27.
3. *Даль В. И.* Толковый словарь живого великорусского языка. Москва : Директ-Медиа, 2014. 7602 с.
4. *Демчук М. О.* Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV-XVII ст. Київ : Наук. думка, 1988. 169 с.
5. *Джуртубаев Х. Ч.* Лексический состав и семантические типы карачаево-балкарских антропонимов : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Нальчик, 2004. 22 с.
6. *Жеребцов И. Л., Сметанин А. Ф.* Коми край: очерки о десяти веках истории. Сыктывкар : Коми книжное издательство, 2003. 368 с.
7. *Илчев С.* Речник на личните и фамилните имена у българите. София : Издателство «Изток-Запад», 2012. 829 с.

8. *Кюришунова И. А.* Историческая антропонимия Карелии в новых парадигмах лингвистического знания : дис. ... доктора филол. наук. Вологда, 2017. 451 с.
9. *Ламожанова И. А.* Исконные личные имена у монгольских народов: структура, семантика. Изд. 2-е, исправл. и доп. Чита : Изд-во ЗабГГПУ, 2008. 139 с.
10. *Мокшин Н. Ф.* Мордовская дохристианская антропонимия. *Ономастика Поволжья*. Ульяновск. 1969. С. 59–64.
11. *Парадеев Е. И.* Эрзянские имена, их значения, и окончания. *Писцовая книга В. Киреева и Г. Молчанова 1977–1678 гг. и другие сведения об Арзамасском уезде 16–17 вв.* СПб : Парадеев Е. И., 2019. 18 с.
12. *Петрик В. В.* Дзвони і шумові інструменти в магічних та релігійних обрядах. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2012. № 4. С. 104–108.
13. *Подольская Н. В.* Словарь русской ономастической терминологии. Москва : Наука, 1978. 198 с.
14. *Раемгужина З. М.* Башкирский антропонимикон в свете языковой картины мира (аспекты формирования и особенности функционирования) : автореф. дис. ... доктора филол. наук. Уфа, 2009. 49 с.
15. *Сафронов Ф. Г.* Дохристианские личные имена народов Северо-Востока Сибири. Якутск : Кн. изд-во, 1985. 200 с.
16. *Системы* личных имен у народов мира / редкол.: Р. Ш. Джарылгасинова, М. В. Крюков (отв. ред.), В. А. Никонов, А. М. Решетов. Москва : Наука, 1986. 383 с.
17. *Суперанская А. В.* Современный словарь личных имён: Сравнение. Происхождение. Написание. Москва : Айрис-пресс, 2005. 384 с.
18. *Толстая С.* Мифология и магия имени в славянской народной традиции. *Opera Slavica*. 2002. № 4, т. 12. С. 1–9.
19. *Черных С. Я.* Марийская антропонимия: истоки формирования и пути развития : науч. доклад дис. ... доктора филол. наук. Йошкар-Ола, 1996. 63 с.
20. *Чучка П. П.* Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород : Ліра, 2011. 432 с.
21. *Шапар В. Б.* Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
22. *Malec M.* Najdawniejsze polskie imiona apotropeiczne. *Acta onomastica*. 1999. R. 40. S. 124–130.
23. *Svoboda J.* Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1964. 319 s.
24. *Volk A. A., Atkinson J. A.* Infant and child death in the human environment of evolutionary adaptation. *Evolution and Human Behavior*. 2013. Vol. 34 (3). P. 182–192.
25. *Vopičková D.* Jména a pojmenovávání u rumunských Čechů (reemigrantů z Rumunska). Plzeň, 2018. 55 s.

Referenses

1. Artamanov, M. G. (1990), *Dictionary of personal names of the Udmurts: approximately 6,800 names* [*Slovar' lichnykh imen udmurtov: okolo 6800 imen*], Udmurtskiy institut istorii, yazyka i literatury, Izhevsk 1990. 396 p.
2. Biryła, M. V. (1981), *Eastern Slavic anthroponyms with negative particle ne- such as Nezhdan, Nedbai, Nebaba, Nekras, Nevash, Netreba* [*Ushodneslavjanskija antraponimy z admowem ne- typu Nezhdan, Nedbaj, Nebaba, Nekras, Nevash, Netreba*], Belaruskaja anamastyka, Minsk, Vyp. 2, pp. 4–27.

3. Dal', V. I. (2014), *Explanatory dictionary of the Living Great Russian language* [*Tolkovyy slovar' zhivogo velikoruskogo yazyka*], Direkt-Media, Moskva, 7602 p.
4. Demchuk, M. O. (1988), *Slavic autochthonous personal names in the life of Ukrainians of the XIV-XVII centuries* [*Slovianski avtokhtonni osobovi vlasni imena v pobuti ukraintsiv XIV-XVII st.*], Nauk. dumka, Kyiv, 169 p.
5. Dzhurtubaev, Kh. Ch. (2004), *Lexical composition and semantic types of Karachay-Balkar anthroponyms : Author's thesis* [*Leksicheskiy sostav i semanticheskie tipy karachaevo-balkarskikh antroponimov : avtoref. dis. ... kand. filol. nauk*], Nal'chik, 22 p.
6. Zherebtsov, I. L., Smetanin, A. F. (2003), *Komi Area. Essays on the ten centuries of history* [*Komi kray: ocherki o desyati vekakh istorii*], Syktyvkar, 368 p.
7. Ilchev, S. (2012), *Dictionary of personal and family names of the Bulgarians* [*Rechnik na lichnite i familnite imena u bulgarite*], Izdatelstvo «Iztok-Zapad», Sofiya, 829 s.
8. Kyurshunova, I. A. (2017), *Historical anthroponomy of Karelia in the new paradigms of linguistic knowledge : Author's thesis* [*Istoricheskaya antroponimiya Karelii v novykh paradigmakh lingvisticheskogo znaniya : dis. ... doktora filol. nauk*], Vologda, 451 p.
9. Lamozhapova, I. A. (2008), *The Mongolian peoples' native names: structure, semantics* [*Iskonnye lichnye imena u mongol'skikh narodov: struktura, semantic*], Izd-vo ZabGGPU, Chita, 139 p.
10. Mokshin, N. F. (1969), *Pre-Christian anthroponomy of the Mordovans* [*Mordovskaya dokhristianskaya antroponimiya*], Onomastika Povolzh'ya, Ul'yanovsk, pp. 59–64.
11. Paradeev, E. I. (2019), The Erzyans' names, their meanings, and flexions. In: in Paradeev E. I., ed., *V. Kireev and G. Molchanov Census Book 1677-1678 and other information about Arzamas County in the 16th to 17th centuries* [*Erzyanskie imena, ikh znacheniya, i okonchaniya. Pistsovaya kniga V. Kireeva i G. Molchanova 1677–1678 gg. i drugie svedeniya ob Arzamasskom uезде 16–17 vv.*], SPb, 18 p.
12. Petryk, V. V. (2012), *Bells and noise instruments in magical and religious rites* [*Dzvony i shumovi instrumenty v mahichnykh ta relihiinykh obriadakh*], Visnyk Derzhavnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv, Vyp. 4, pp. 104–108.
13. Podol'skaya, N. V. (1978), *Dictionary of Russian onomastic terminology* [*Slovar' russkoy onomasticheskoy terminologii*], Nauka, Moskva, 198 p.
14. Raemguzhina, Z. M. (2009), *Bashkir anthroponomicon in the light of the linguistic picture of the world (aspects of formation and peculiarities of functioning) : Author's thesis* [*Bashkirskiy antroponimikon v svete yazykovoy kartiny mira (aspekty formirovaniya i osobennosti funktsionirovaniya) : avtoref. dis. ... doktora filol. nauk*], Ufa, 49 p.
15. Safronov, F. G. (1985), *Pre-Christian personal names of the peoples of North-East Siberia* [*Dokhristianskie lichnye imena narodov Severo-Vostoka Sibiri*], Yakutsk, 200 s.
16. Personal name systems of the peoples of the world (1986) [*Sistemy lichnykh imen u narodov mira*], Nauka, Moskva, 383 p.
17. Superanskaya, A. V. (2005), *Modern dictionary of personal names: Comparison. Origin. Spelling* [*Sovremennyy slovar' lichnykh imen: Sravnenie. Proiskhozhdenie. Napisanie*], Ayriss-press, Moskva, 384 p.
18. Tolstaya, S. (2002), *Mythology and name magic in the Slavic folk tradition* [*Mifologiya i magiya imeni v slavyanskoy narodnoy traditsii*], Opera Slavica, Vyp. 4, T. 12, pp. 1–9.

19. Chernykh, S. Ya. (1996), *Anthroponomy of the Mari: origins and paths of development : Author's thesis [Mariyskaya antroponimiya: istoki formirovaniya i puti razvitiya : nauch. doklad dis. ... doktora filol. nauk]*, Yoshkar-Ola, 63 p.

20. Chuchka, P. P. (2011), *Slavic personal names of Ukrainians: historical and etymological dictionary [Slovianski osobovi imena ukraintsiv: istoryko-etymolohichni slovnyk]*, Lira, Uzhhorod, 432 p.

21. Shapar, V. B. (2007) *Modern explanatory dictionary of Psychology [Suchasnyi tлумachnyi psykholohichni slovnyk]*, Prapor, Xarkiv, 640 p.

22. Malec, M. (1999), *Najdawniejsze polskie imiona apotropieczne. Acta onomastica. R. 40. P. 124–130.*

23. Svoboda, J. (1964), *Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd. 319 p.*

24. Volk, A. A., Atkinson, J. A. (2013), *Infant and child death in the human environment of evolutionary adaptation. Evolution and Human Behavior. Vol. 34 (3). P. 182–192.*

25. Vopičková, D. (2018), *Jména a pojmenovávání u rumunských Čechů (reemigrantů z Rumunska). Plzeň, 55 s.*

О. В. Черноус,

*Кротивницький институт государственного и муниципального управления,
кафедра общей подготовки и социальной работы*

ЗАЩИТНЫЕ ЛИЧНЫЕ ИМЕНА КАК АНТРОПОНИМНАЯ УНИВЕРСАЛИЯ

В статье исследована специфика функционирования защитных личных имен в антропонимии разных народов, констатировано их универсальный характер. Сравнительный анализ этих онимов показал, что атропеические личные имена с отрицательно коннотированными лексемами в антропоосновах и личные имена, образованные от названий представителей флоры и фауны, является антропонимной универсалией.

Ключевые слова: защитные личные имена, антропонимная универсалия, выбор имени, угрозы новорожденному, славянские и неславянские народы.

O. V. Chornous,

*Kropyvnytskyi Institute of State and Municipal Governance,
Department of General Training and Social Work*

PROTECTIVE FIRST NAMES AS AN ANTHROPONYMIC UNIVERSAL PHENOMENON

The purpose of the article is to analyze protective first names as anthroponymic universal phenomenon. The object of the study is protective first names. The subject of the study is the specificity of the protective first names' functioning in anthroponomy of different peoples and their universal character.

Methods of research are predetermined by the purpose and tasks put in the article. The main ones are observation method, analysis of the scientific literature, method of classification, descriptive, comparative, and historical methods as well as methods of generalization and abstraction.

Protective personal names were derived from different common names and assigned to newborns to protect them from death, disease, and the negative influence of evil spirits. They are usually represented in the anthroponymy of different peoples by two main groups: the protective names that ancient people have created on the basis of various animals, birds, fish, and insects' names and preventive first names derived from words with negative connotation. In order to protect children the Slavs used «unpleasant» first names, first names with direct denial positive signs, first names derived from the names of flora and fauna for disease prevention. The comparative analysis of the protective first names of Slavic and non-Slavic peoples revealed that they have in common names derived from words with a negative meaning, created to scare away or deceive evil spirits, as well as names derived from the names of animals and plants capable of resisting evil forces. The analysis of the protective names of different peoples has shown that it is appropriate to classify them as anthroponymic universal phenomenon, but not absolute, but as a phenomenon that occurs quite frequently. Further research could focus on analyzing the anthroponymic systems of other peoples in the world.

Key words: protective first names, anthroponymic universal phenomenon, choice of the first name, threats to newborn, Slavic and non-Slavic peoples.